

Doç. Dr. Yasin BEYAZ

Yalova Üniversitesi
İslami İlimler Fakültesi
Türk İslam Edebiyatı Bölümü
Yalova/TÜRKİYE
yasin.beyaz@yalova.edu.tr
ORCID

**BİR DÖNEM İKİ FARKLI BAKIŞ
AÇISI: NİHAL ATSIZ VE
KEMAL TAHİR'İN
ROMANLARINDA FETRET
DEVİRİ**

TWO DIFFERENT PERSPECTIVES,
ONE PERIOD: THE INTERREGNUM
PERIOD IN THE NOVELS OF NİHAL
ATSIZ AND KEMAL TAHİR

Makale Türü: Araştırma Makalesi
Yükleme Tarihi: 01.01.2021
Kabul Tarihi: 28.03.2021
Yayımlanma Tarihi: 30.04.2022

Article Information: Research Article
Received Date: 01.01.2021
Accepted Date: 28.03.2021
Date Published: 30.04.2022

İntihal / Plagiarism

Bu makale **turnitin** programında taranmıştır.
This article was checked by **turnitin**.

Atıf/Citation

Beyaz, Yasin, "Bir Dönem İki Farklı Bakış Açısı: Nihal Atsız ve Kemal Tahir'in Romanlarında Fetret Devri", *Hikmet-Akademik Edebiyat Dergisi [Journal of Academic Literature]*, Yıl 8, Sayı 16, Bahar 2022, s. 383-397.

Beyaz, Yasin, "Two Different Perspectives, One Period: The Interregnum Period in the Novels of Nihal Atsız and Kemal Tahir", *Hikmet-Journal of Academic Literature*, Year 8, Volume 16, Spring 2021, p. 383-397.

10.28981/hikmet.1052283

Doç. Dr. Yasin BEYAZ

**BİR DÖNEM İKİ FARKLI BAKIŞ AÇISI: NİHAL ATSIZ VE KEMAL TAHİR'İN
ROMANLARINDA FETRET DEVRİ**

**TWO DIFFERENT PERSPECTIVES, ONE PERIOD: THE INTERREGNUM PERIOD IN
THE NOVELS OF NİHAL ATSIZ AND KEMAL TAHİR**

ÖZ

Bu makalede, "tarihî romanların", tıpkı "tarih metinleri" gibi ideolojik bir mücadele alanı olarak kurgulandığı Nihal Atsız ve Kemal Tahir'in aynı dönemi konu alan romanları üzerinden nazara verilecektir. Her iki yazarın da, ideolojilerinin emrinde eser kaleme alan bir yazarı gibi kendi fikri eğilimlerinin tarihteki karşılıklarını arama çabaları, Ankara Savaşı ve sonrasındaki Fetret Devri'ni konu alan romanlarında açığa çıkmaktadır. Söz konusu dönemi ideolojik bir çerçevede kaleme alan farklı edebiyatçıların kaleme aldığı pek çok eser bulunmaktadır. Fakat bu iki ismin konu hakkındaki romanları bazı yönlerden tezat, birtakım cephelerden ise benzerlik içinde bulunması hasebiyle, tarihin ve tarihî romanın ideolojiye alet edilmesini çarpıcı bir şekilde göstermesi bakımından incelenmeye değer bulunmuştur.

*Makalede öncelikle meselenin teorik boyutu olan tarihin, modern dönemde aldığı şekil ve bunun tarihî romana tesiri tartışılmıştır. Ardından Nihal Atsız'ın *Deli Kurt*, Kemal Tahir'in *Darmadağın Olan Devlet* ve *Topal Kasırga* isimli romanlarının konusu ve olay örgüsüne, meseleyi temellendirmek bakımından hülâsaten yer verilmiştir. Akabinde bu romanlardan hareketle yazarların hem tarihî bir hadise olan Fetret Devri'ni kendi ideolojileri çerçevesinde yeniden inşa çabaları hem de tarihî hadiseler üzerinden kendi dönemlerini yine ideolojileri muvacehesinde anlamlandırma gayretleri, metinler üzerinden mukayeseli olarak gösterilmiştir.*

Anahtar Kelimeler: Nihal Atsız, Kemal Tahir, Fetret Devri, tarihî roman, ideoloji.

ABSTRACT

In this article, historical novels which are fictionalized as an ideological struggle area just like historical texts; will be examined through Nihal Atsız and Kemal Tahir's novels about the same period. The efforts of both authors to seek the historical equivalents of their own intellectual tendencies like a writer who writes a work at the behest of their ideologies" are revealed in their novels about the Battle of Ankara and the Interregnum period after it. There are many works written by different authors who wrote the period in question in an ideological framework. However, the novels of these two names on the subject were found worthy of examination in terms of strikingly showing the use of "history and historical novel" for ideology, since they are "contrasted in some aspects and similar in some aspects".

*In the article, first of all, the theoretical dimension of the issue, "The shape that history took in the modern period and its effect on the historical novel" was discussed. Then, the content and the plot of Nihal Atsız's "*Deli Kurt (Crazy Wolf)*" and Kemal Tahir's "*Darmadağın Olan Devlet* and *Topal Kasırga (Destroyed State and Lame Hurricane)*" are briefly included in order to justify the issue. Subsequently, based on these novels, the efforts of the authors to reconstruct the Interregnum period, which is a historical event, within the framework of their own ideologies, and the efforts of the authors to make sense of their own periods through historical events, again in the context of their ideologies, are shown comparatively through the texts.*

Keywords: Nihal Atsız, Kemal Tahir, Interregnum Period, Historical Novel, Ideology.

Giriş

Modern anlamda tarih yazıcılığı XIX. asırda ortaya çıkmıştır. Bunda milliyetçilik düşüncesinin gelişimiyle birlikte tarihe duyulan merakın da büyük bir payı vardır (Türkeş, 2017: 90-91). Uluslaşma fikri milletlerin muhayyel geçmişlerini merak etmelerine sebebiyet vermiş bu da tarihe olan ilgiyi artırıp tarihi ideolojik anlamda kullanılabilir önemli bir malzeme haline getirmiştir. Böylelikle modern ulus devletler kendilerine ulusal bir geçmiş inşa etmek için tarihi bir araç olarak kullanmıştır. Modern tarih yazımıyla birlikte aynı yüzyılda tarihî romanlar da tebarüz etmeye başlar. Romantizmin de etkisiyle tarihle yakın bir ilişki içine giren (devrin en önemli edebi türü) roman artık tarihten beslenen, tarihî bir metin olarak görülür. Böylece roman bir hikâye ve kurgu olmaktan çıkar gerçeğin temsili haline gelir. Daha sonraki süreçteyse realizmin itici gücüyle birlikte tarihî romanlar belgeler üzerinden kurgulanmaya başlamış ve “belgesel roman” ortaya çıkmıştır. Belgesel roman, tarihî romanı da tarihî gerçekler ve belgeler üzerinden kurgulanmaya zorlamıştır (Türkeş, 2017: 103-104).

Tarih ulus devletlerin ve ideolojilerin mücadele alanına dönerken ondan faydalanan tarihî roman da bu mücadeleden nasibini almıştır. Tarihî romanlar ideolojik ve didaktik kurguya müsaade ettiğinden (Gögebakan, 2004: 53-55) belli ideolojik kesimlerce büyük bir rağbet görür. Çünkü mazi, bugünden hareket edilerek yazıldığı, günün amaçlarına hizmet edecek şekilde değerlendirildiği için büyük oranda istismar edilir. Kurgunun verdiği imkanla şimdinin ihyası “tarihte” gerçekleştirilir. Özellikle siyasî ve ictimai kırılmaların yaşandığı olaylar tarihî romanların ve ideolojilerin dikkatlerini celbederler. Farklı ideolojilere sahip isimler o dönemlere dair birbirinden farklı bakışaçılarıyla eserler telif ederler. Osmanlı Tarihi’nde Fetret Devri olarak isimlendirilen dönem de bu anlamda tarihî romanlarda önemli bir yer tutar. Bu romanlara göre Osmanlı bu dönemde ciddi bir tökezleme yaşamış fakat düştüğü yerden tekrar kalkmasını bilmiştir.

Fetret Devri gibi kırılğan bir dönem doğal olarak bazı isimlerin dikkatini çeker. Bunlardan Kemal Tahir ve Nihal Atsız bizim ilgi alanımıza girenlerdir. Kemal Tahir, *Topal Kasırga* roman notlarında ve *Darmadağın Olan Devlet* adlı roman taslağında, Nihal Atsız ise *Deli Kurt* isimli romanında bu dönemi ve daha sonrasını işlemiştir. Bu çalışmada iki farklı ideolojiye sahip Kemal Tahir ve Nihal Atsız’ın eserlerinde Fetret Devri olaylarını nasıl ele aldıkları ve ideolojilerinin bu ele alışlardaki rolleri incelenecektir. Ortak ve farklı yönler belirlenecek ve bunların sebepleri gösterilecektir. Ayrıca bu iki ismin eserlerini kaleme alırken tarihî belge ve bilgilere ne kadar sadık kaldıkları da tedkik edilmeye çalışılacaktır.

Nihal Atsız’ın *Deli Kurt*’u

Nihal Atsız’ın tarihi romanı *Deli Kurt*’ta olaylar 1403 yılının sonlarında başlar. Ankara Savaşı bitmiş ve Anadolu’da şehzadeler arasındaki taht mücadelesi tüm hızıyla devam etmektedir. Taht için mücadele eden şehzadelerden biri de İsa Beğ’dir. İsa Beğ hamile eşi Bala Hatun’u ve doğacak çocuğunu güvende tutmak için onları en yakın adamı Çakır’a emanet eder. Çakır, Bala Hatun’u kendi köyüne götürerek Satı Kadın’ın yanına bırakır. Çakır, Satı Kadın’a emanetlerinin kimliğini gizli tutmasını sıkı sıkıya tembih eder. Kısa bir süre sonra İsa Beğ taht

mücadelesinde öldürülerek saf dışı bırakılır. Diğer yandan Bala Hatun'un çocuğu doğmuş ve ona Murat adını vermiştir. Çakır, on yıl sonra köyüne döndüğünde Bala Hatun'un öldüğünü ve çocuğunun dünyaya geldiğini adının da Murat olduğunu öğrenir. Murat çok cesur bir çocuk olduğu için ona "Deli Kurt" lakabı verilmiştir. Deli Kurt, Satı Kadın'ın kendisinden iki yaş büyük oğlu Evren'le beraber okula gitmektedir. En büyük emelleri Çakır gibi "sipahi" olmaktır. Deli Kurt on altı, Evren ise on sekiz yaşına geldiğinde Çakır onları yanına "cebeli" olarak alır. Deli Kurt cebeli olarak katıldığı ilk savaşta asi Torlak Kemal'i yakalar ve bu nedenle Şehzade Murat Beğ tarafından ödüllendirilir. Aradan üç yıl geçtikten sonra Evren de sipahi olmuş ve ona da tımar verilmiştir. Tahtta II. Murat vardır.

Çakır, Evren ve Deli Kurt zaman zaman Satı Kadın'ı ziyaret ederler. Bir seferinde Satı Kadın onlara Gökçen Kız Efsanesi'ni anlatır. Deli Kurt, Gökçen Kız'ı merak eder. On yıl sonra hep birlikte Gökçen Kız Pınarı'nın yanında yemek yerken Gökçen Kız'ı görürler. Çok güzel olan Gökçen'in gözlerinden yeşil bir ışık saçılmaktadır. Yemekten sonra Gökçen Kız'ın yanına giden Deli Kurt, onun gözlerini görmek ister. Sadece evleneceği erkeğe gözlerini alıştırarak göstereceğini söyleyen Gökçen Kız'a aynı zamanda başka biri daha aşiktir. Gökçen Kız'ı tekrar görmek istese de Deli Kurt, Karamanoğulları üzerine sefere çıkılacağı haberiyle savaşa katılmak zorunda kalır. Savaşta Deli Kurt, Karamanoğulları'ndan bir askerin hayatını yeniçerilerden biriyle vurularak kurtarır. Balaban isimli bu asker Varsak Boyu'ndan olup Deli Kurt'u obasında misafir etmek ister. Obaya vardıklarında Gökçen'in annesinin burada yaşadığını öğrenir. İsmi Esen Börü'dür. Aslen Uygur olup Anadolu'ya göç etmiş bir aileye mensuptur. Esen Börü gizli ilim sahibi, olağanüstü güçleri olan bir kadındır. Deli Kurt, Gökçen'le evlenmek için onun annesinden izin ister. Onun onayını alıp kendi köyüne döner ve Gökçen'i evlenmeye ikna eder. Sırbistan'la savaşın başlaması üzerine tekrardan orduya katılır. Fakat savaşta esir düşer. Bir müddet esir kaldıktan sonra gizlice kaçır ve köyüne ulaşmayı başarır. Bir hafta sonra Macarlarla yapılacak savaşa gitmek üzere tekrar yola çıkar. Bu savaşta Osmanlı ordusu büyük bir darbe alır. İzledi Geçidi'ndeki çarpışma çok çetin geçmiş Çakır ve Evren ölmüştür. II. Murat, Macarlarla on yıllık bir anlaşma imzalayarak tahtını oğlu Mehmet'e bırakmıştır. Savaş bitince Satı Kadın'ın yanına dönen Deli Kurt, Çakır'dan ve annesinden kalan bazı mektupları görür ve Satı Kadın boş bulunup gerçekleri söyleyince kendisinin bir Osmanlı şehzadesi olduğunu öğrenir. Macarların anlaşmayı bozarak saldırıya geçmesi üzerine II. Murat önderliğinde Osmanlı ordusu da Macarların üzerine yürür. Varna'da gerçekleşen savaşta Deli Kurt büyük başarı göstererek Macar kralını öldürür. Savaş Osmanlıların galibiyetiyle sonra erince Deli Kurt, köyüne döner. Fakat köyü sel basmış, karısı ve çocukları ölmüştür. Sadece ailesi değil Gökçen de ölmüştür. Bu olaydan büyük üzüntü duyan Deli Kurt atına atlayarak bilinmeze doğru gider.

Kemal Tahir ve Topal Kasırğa/Darmadağın Olan Devlet

Topal Kasırğa, Kemal Tahir'in roman notlarıdır. Kemal Tahir, bu eserini giriş/başlangıç ve üç bölüm şeklinde tasarlamıştır. Giriş'teki olaylar 28 Temmuz 1402 Cuma günü ikinci vaktiyle başlar.

Birinci Bölüm'deki olayların tarihi 1405'tir. Timur ölmüş ve ardından birçok yer bir karmaşa içine girmiştir. Bu bölüm Yıldırım Bayezid'in Kütahya'da bulunan cenazesinin Musa Çelebi tarafından Bursa'ya getirilişiyle başlar. Cenazenin Bursa'ya getirilişiyle beraber yolların, şehirlerin harap oluşu da anlatılır. Timur, Anadolu'yu yakıp yıkarak, talan ederek çekip gitmiştir. Giderken beraberinde Anadolu'da ne kadar zenginlik varsa alıp götürmüştür. Yıkık ve perişan Anadolu bu sefer de şehzadelerin taht mücadelesine sahne olmakta ve bunalım, yoksulluk, başıbozukluk had safhaya çıkmaktadır. Devletin başına kimin geçeceği belli olmadığından kimse kimseye güvenemez.

İkinci Bölüm'de Musa Çelebi, ağabeyi Süleyman Çelebi'yi alt edip Edirne'de hâkimiyetini ilan etmiştir. Diğer ağabeyi Mehmet Çelebi'ye verdiği sözü unutup Osmanlı tahtının kendine ait olduğunu iddia eder. Mehmet Çelebi, yaptığı savaşlar sonrasında kardeşi Musa'yı yenip ülkenin birliğini sağlar. Musa'nın yanında yer alan Şeyh Bedreddin'i de İznik'e sürer.

Üçüncü Bölüm'de Şeyh Bedreddin'in isyanı merkeze alınacaktır. Burada isyanın sebepleri, sonuçları ve Şeyh'in mahkûm edilmesinde yaşanan sıkıntılar anlatılacaktır.

Darmadağın Olan Devlet, Topal Kasırğa roman notlarının bazı değişikliklerle roman taslağı haline getirilmiş halidir. Bu taslakta yer alan bütün kahramanlar tamamıyla tarihî şahsiyetler olup yazar tarafından gerçek kimlikleriyle okuyucuya takdim edilmiştir.

Darmadağın Olan Devlet, Süleyman Çelebi'nin Bursa'ya gelişiyle başlar. Savaşın sonucu belli olunca Süleyman Çelebi, veziriazam Çandarlı Ali Paşa ve maiyetindekiler bitkin bir halde Bursa'ya ulaşırlar. *Darmadağın Olan Devlet* iki bölümden oluşur. Birinci bölüm "Darmadağın Olan Devlet"tir. Bu bölümün başlıkları şunlardır: Bizans İmparatoru ile Anlaşma, Saltanat ve İçki Sofrası, Kardeşler Kavgası Başlarken, Mehmet Çelebi ile İsa Çelebi Boğuşması, Süleyman Çelebi'nin Anadolu Seferi, Ankara Önünde Olup Bitenler, Hile ile Kazanılan Savaş, Süleyman Çelebi'nin Sonu, Musa Çelebi'nin Başarısı, Mehmet Çelebi Yürüyor. İkinci Bölüm'ün başlığı "Fetret Devri Sona Eriyor"dur. Bu bölümün başlıklarıysa şunlardır: Mehmet Çelebi Tahta Çıkıyor, Sultan Mehmet Çelebi'nin Anadolu Harekâtı, Karamanoğulları ile Hesaplaşma, İlk Deniz Savaşları, Rumeli Savaşları, Sınırlar Samsun'a Kadar Genişliyor, Osmanlı Devletinin Doğu Sınırları, Şeyh Bedreddin Gailisi, İsyandar Bastırılıyor, Şeyh Bedreddin'in Muhakemesi, Mustafa Çelebi'nin Meydana Çıkışı, Bizansla Dostluk, Sultan Mehmet Çelebi'nin Ölümü.

Darmadağın Olan Devlet'in birinci bölümü Süleyman Çelebi'nin Bursa'ya gelişiyle başlar. Süleyman Çelebi hemen saraya gider ve yanına aldığı birkaç değerli eşyayla birlikte Rumeli'ye geçmek için hareket eder. Çünkü ardında sarayı yağma etmeye gelen Timur'un askerleri vardır. Dört başı mamur Anadolu artık perişan olmuş ve talan edilmiştir. Diğer şehzadelerin nerede olduğundan kimsenin haberi yoktur. Rumeli'ye geçen Süleyman Çelebi ilk iş olarak büyük tavizler vererek Bizans'la anlaşır. Ardından Edirne'yi kendine merkez yapar ve kendini içki ve eğlenceye verir. İşret âlemleri düzenler. Devlet işlerini ise

veziriazam Çandarlı Ali Paşa ve Evrenos Bey yürütür. Süleyman Çelebi'nin Bursa'yı kardeşi Mehmet Çelebi'den almasında Çandarlı Ali Paşa'nın zekice planı etkili olur. Paşa'nın fikriyle Ege'ye sefer yapıyorlarmış gibi orduyu harekete geçirip aniden Bursa üzerine yürüyerek Bursa'yı alırlar. Ankara'nın Çelebi Mehmet'ten ele geçirilmesi de yine Ali Paşa'nın kurnazlığı sayesinde. Süleyman Çelebi'nin, Çelebi Mehmet'le yaptığı savaşta da Ali Paşa bir hileye başvurarak onun savaş meydanını terk etmesini sağlar. Böylece Süleyman Çelebi başarılı bir Anadolu harekâtı gerçekleştirir. Süleyman Çelebi, savaşmak yerine eğlenmeyi tercih eder. “Dünya varmış yahuuu! Neydi Anadolu'da çektiklerimiz? Hergün bir taraftan patlak veren bir gaile... Ondan ona yetişmekten bir kaside dinlemeye vakit bulunmaz. Rahat ve huzur, zevk ü safa haramdır.” (Tahir, 1990: 137) Etrafındakilerin baskısıyla Musa Çelebi'yle savaşmak üzere eğlence âleminde ayrılmak zorunda kalan Süleyman Çelebi ve savaşın hemen ardından yine içki âlemlerine dalar.

Diğer yandan Musa Çelebi, abisi Süleyman Çelebi'ye yenilmiş olsa da sabredip yeni güçler toplar. Edirne'ye hareket ettiğinde Süleyman Çelebi yine bir hamam sefasındadır. Adamlarının “Musa Çelebi geliyor” uyarılarına aldirmayıp eğlenmeye devam eder ve onu uyaran ümera ve askerlerine hakaret eder. En son Yeniçeri Ağası'nın uyarısı da fayda etmediği gibi kızıp bir de onun sakal ve bıyıklarını zorla kestirir. Bütün bunların ardından Süleyman Çelebi'yanındaki ümera ve devlet ricali artık ondan bir hayır gelmeyeceğini anlayıp Musa Çelebi'ye katılmaya karar verirler. Devletin bekasına dair kaygıları bu adamları harekete geçirmiştir. “Çare yok... Gayrı devletin selameti için Musa Çelebi'ye katılmak gerekiyor! kararı ile o tarafa yönelmeye başladılar.” (Tahir, 1990: 140)

Musa Çelebi abisine karşı galip gelip Edirne'ye bir muzaffer komutan edasıyla girer. Edirnelilere şöyle hitap eder. “İşte bu felaketlere sebep olan Rumlardır. İranlıları, Tatarları bir sürü yabancıları yurtlarımıza sokan onlardır. Sırf onların habasetleri yüzünden ülkelerimiz taraç, devletimiz perişan edildi. Karındaş Süleyman ise, devletimize bunca kötülük eden bu insanlara dostluk elini uzatmakla da kalmayarak, atalarımızın gaza mahsülü olan yerleri de onlara peşkeş çekti.” (Tahir, 1990: 141-142) Süleyman Çelebi'nin ölümü halk tarafından iyi karşılandığı gibi ondan kurtuldukları için bir anlamda mutlu da olurlar. Fakat Musa Çelebi'nin cesurluğu ve sertliği onları biraz korkutur (Tahir, 1990: 141).

Roman taslağında İsa Çelebi, Süleyman Çelebi'ye sığıırken karşımıza çıkar. Onun yardımıyla Bursa'yı daha önce yenilip kaybettiği Mehmet Çelebi'den almak ister. İsa Çelebi yaklaşık bir hafta Edirne'de misafir edilir. Kemal Tahir, sofu ve dindar bir İsa Çelebi portresi çizer. Onun Edirne Sarayı'nda kaldığı dönem boyunca Süleyman Çelebi, içki ve işret meclislerine ara vermiştir (Tahir, 1990: 111).

İsa Çelebi, Süleyman Çelebi'den aldığı destekle Anadolu'ya geçip Çelebi Mehmet'le tekrar savaşır ancak yenilir. Bozguna uğrayan İsa Çelebi kaçır ve kısa bir süre sonra etrafına topladığı güçlerle bir kez daha şansını dener yine başarısız olur. Şansını birkaç kez daha deneyen İsa Çelebi hepsinde başarısız olur ve en nihayet hamamda yıkanırken boğularak öldürülür.

İsa ve Süleyman Çelebi'nin saf dışı kalmalarının ardından geriye kalan Mehmet Çelebi ve Musa Çelebi karşı karşıya gelir. Musa Çelebi kendi adına para bastırınca Osmanlı Devleti Anadolu ve Rumeli'de olmak üzere iki devlete bölünür. Hâlbuki Musa Çelebi, Mehmet Çelebi'nin emriyle Rumeli'ye geçip Süleyman Çelebi'ye karşı faaliyetlerde bulunmuştur. Fakat Süleyman Çelebi'yi yenince Osmanlı tahtına göz dikmiş ve abisine ihanet etmiştir. Etrafındakilerin kardeş kanı dökülmemesi uyarılarını hiçe saymıştır. Etrafındakilere karşı daha sert bir tavır takınca Süleyman Çelebi'den yüz çevirip kendisine sığınan ümera bu sefer de Mehmet Çelebi'nin yolunu tutar. Musa Çelebi, abisi Mehmet Çelebi'yle yaptığı ilk savaşı kazanır. Bu yenilgi yazar dâhil herkesi üzmüştür. İlk savaşta yenilen Mehmet Çelebi iyi bir hazırlık yaptıktan sonra Evrenos Gazi'nin de plan ve desteğiyle Musa Çelebi'yi alt eder. Görüldüğü üzere Kemal Tahir bu bölümde kurgusunu Mehmet Çelebi'nin haklılığı üzerine kurmuş ve Musa Çelebi'yi ihanet ve kardeşler arasında savaş çıkarmakla suçlamıştır. Mehmet Çelebi ise kardeş kavgasından bıkmıştır.

Mehmet Çelebi “şehzadeler boğuşması”nda ayakta kalan tek isimdir. Mehmet Çelebi şehzadelerle ilgili problemleri çözdükten sonra önce Ege bölgesinde sükûneti sağlayıp, Karamanoğulları'nın üzerine yürür. Bu dönemde donanmaya önem verilmiş, Cenevizlilerle büyük bir savaşa girilmiştir. Timur'un başlattığı fitne ateşi dindirilmiş ve Mekke'ye ilk kez Sürre Alayı gönderilmiştir. Mehmet Çelebi bütün bu gailelerden kurtulup rahata kavuşacakken Şeyh Bedreddin olayı patlak verir. Şeyh'in müritlerinden Börklüce Mustafa isyan edince onun üzerine üç kez ordu gönderilmek zorunda kalınmış ve ancak üçüncüsünde isyan bastırılmıştır. Bundan kısa bir süre sonra Şeyh'in başka müridi Yahudi dönmesi Torlak Kemal, Manisa'da isyan eder. Onların üzerine de Börklüce'yi yenilgiye uğratan Bayezid Paşa gönderilir. Torlak Kemal ve yandaşları kılıçtan geçirilir. Sonra Rumeli'de Deliorman'da yakalanan Şeyh Bedreddin, Edirne'ye getirilip yargılanır ve Serez'de idam edilir. Bunun ardından Düzmece Mustafa Meselesi ortaya çıkar. Timur'un giderken yanında götürdüğü Şehzade Mustafa kaçıp Anadolu'ya gelmiş ve tahta hak iddia etmiştir. Mehmet Çelebi (bu kardeş kavgasını istemeye istemeye) ona karşı savaşmış ve galip gelmiştir. Yenilen Şehzade Mustafa kaçmış ve soluğu Selanik'te almıştır. Çelebi Mehmet, yakın dostu Bizans imparatorundan kardeşini ister. İmparator Mustafa'yı geri vermez ama bir daha sorun çıkarmaması için onu Limni adasına sürer. Böylece bu gaile de son bulur. Ancak çok geçmez ve Çelebi Mehmet ölüm döşegine düşer ve oğlu Murad'ı kendine halef tayin eder.

Bir Dönem ve İki Farklı Bakışaçısı: Benzelikler ve Farklılıklar

Fetret Devri, önemine binaen iki farklı dünya görüşüne sahip Nihal Atsız ve Kemal Tahir tarafından ele alınmış ve roman türünde işlenmiştir. Nihal Atsız, bu dönemi ele aldığı *Deli Kurt* adlı romanını 1958 yılında yayınlamıştır. Kemal Tahir'in *Topal Kasırga* roman notları ve *Darmadağın Olan Devlet* isimli roman taslağı 1971-72 yıllarında kaleme alınmıştır. Muhtemeldir ki Kemal Tahir, daha önce neşredilen *Deli Kurt*'tan haberdardır.

Nihal Atsız, *Deli Kurt*'un sebep-i telifine dair herhangi bir açıklamada bulunmaz. Buna rağmen biz bu eseri *Bozkurtların Ölümü* ve *Bozkurtlar Diriliyor*

adlı tarihî romanların devamı olarak kabul edebiliriz. Çünkü diğer iki eser Türklerin Orta Asya'daki var olma mücadelesini ele alırken *Deli Kurt*'taysa Anadolu ve Balkanlar'daki var olma mücadelesine şahit oluruz. Şehzadelerin taht mücadelesi, Sırp ve Macarlarla yapılan kanlı savaşlar hep bu topraklarda mukim olabilmek içindir. Atsız'ın her üç tarihî romanını isimlendirirken Türk mitolojisinde önemli bir yere sahip olan "kurt"u kullanması da devam niteliğindeki iddiamızı doğrular niteliktedir. Ayrıca bu kurt imgesi yazarın tarihî olayları milliyetçi bir bakış açısı çerçevesine oturtmak istediğini de gösterir.

Kemal Tahir ise sebep-i telifini 1970'lerdeki anarşi ortamıyla ilişkilendirir. Bu dönemdeki anarşi ortamıyla Fetret Devri'nin birbirine çok benzediğini düşünerek bu eseri telif etmeye karar verir. Yaşadığı dönemle geçmiş arasında paralellik kuran Kemal Tahir, "döngüsel bir tarih anlayışına" inandığından tarihin yeniden tekerrür ettiğini düşünür. Bundan dolayı da Türkiye'de yaşayan edebiyatçı, düşünür ve aydınların tarihimizi bilmek gibi bir zorunlulukları vardır. Tarih, içinde yaşanan toplumla bağ kurulmasını sağlayacak önemli bir araçtır. Tarihin bilinmesi toplumun, toplumsal arketiplerin ve reflekslerin de bilinmesi anlamına gelir. Bundan dolayı bir yazar ancak tarihle ilgilenirse gerçek bir yazar olabilir. Çünkü yaşanan dönemdeki sorunların benzerleri ve çözümleri tarihte mutlaka mevcuttur. Bütün bunlar bizi doğal olarak Osmanlı tarihine yöneltir.

Araştırmamıza konu olan eserleri teknik yönden incelediğimizde Nihal Atsız'ın eserinin "tarihî roman", Kemal Tahir'inkininse "belgesel roman" niteliğinde olduğunu görürüz. Nihal Atsız, bu romanı telif ederken hazırladığı Osmanlı kroniklerinden faydalanmıştır.¹ Tarihî bilgilerden istifade etmekle beraber kendi kurgusunu da belirgin bir şekilde ortaya koyar. Örneğin, Varna Savaşı'nı anlattığı bölümde büyük oranda "Varna Meydan Savaşı" adlı makalesinden istifade eder (Atsız, 2020b: 100-107), buna karşılık romanın ana karakterlerinden Deli Kurt ve Çakır tamamen bir kurgudur. Aynı şeyler kahramanları için de geçerlidir. Atsız'ın romanındaki kahramanların bir kısmı tarihî şahsiyetler olduğu gibi (Mehmet Beğ, İsa Beğ, Murat Beğ, Bayezid Paşa, Torlak Kemal, vb.) büyük bir kısmı da kurgusaldır (Çakır, Deli Kurt, Satı Kadın, Gökçen, Evren, Esen Börü vb.). Kemal Tahir'e gelince o, teknik olarak "belgesel roman"ı tercih ettiğinden eserinde yoğun bir şekilde tarihî belge ve bilgi kullanmış ve kurguyu bu merkezde oluşturmuştur. Özellikle İsmail Hakkı Uzunçarşılı'nın *Osmanlı Tarihi* adlı eserinden yararlanmış. Bayezid'in cenazesinin Bursa'ya getirilişi buna iyi bir örnektir. Bu olay roman notlarında şöyle verilir: "Bayezid'in oğullarından Amasya'da bulunan Mehmed Çelebi bu ölümden yararlanarak kardeşi İsa'yı Bursa'dan sürüp çıkarır. Birkaç yıldır Kütahya'da bulunan babasının cenazesiniyle küçük kardeşi Musa Çelebi'yi Germiyanoglu'ndan ister ve alır." (Tahir, 1990: 111) Uzunçarşılı'nın *Osmanlı Tarihi*'nde bu olay şu şekilde aktarılır: "Çelebi Mehmed, Ulubad muharebesini kazanıp İsa'yı kaçırttıktan sonra Bursa'yı alınca Germiyanoglu Yakup Bey'e haber yollayarak Kütahya'da bulunan babasının tabutu ile biraderi Musa Çelebi'yi istemiş ve o da göndermiştir." (Uzunçarşılı, t.y.: 332) Kemal Tahir'in eserinde yer alan kahramanlar tamamen tarihî şahsiyetlerdir

¹ Ahmedi, Şükrullah, 2020.

(Çelebi Mehmet, Musa Çelebi, Süleyman Çelebi, II. Murat, Şeyh Bedreddin, Torlak Kemal vb.).

Nihal Atsız romanını Ankara Savaşı'ndan sonra şehzadelerin taht mücadelesiyle, 1403 yılında başlatır ve 1444'te Varna Savaşı ardından sonlandırır. Atsız'ın kurguyu Varna Savaşı sonrasına kadar getirmesinin nedeni Avrupa'da kalıcı Türk varlığının bu savaşla kesinlik kazanmasıdır. Böylelikle Türkler bu topraklardaki varoluş mücadelelerinde büyük bir başarı elde ederler. Macarlar önderliğindeki Haçlı Güçleri, bu savaş sonrasında Türklerin Avrupa'dan atılamayacağı fikrini benimsemek zorunda kalırlar (Emecen, 2012: 527-530). Kemal Tahir, *Topal Kasırga/Darmadağın Olan Devlet* adlı eserini 1402 Ankara Savaşı'nın hemen sonrasında başlatır ve Çelebi Mehmet'in merkezi devlet yönetimini tekrardan ikame edip ölmesiyle nihayete erdirir. Kemal Tahir, daha çok Osmanlı'nın merkezi devlet sistemini tekrardan inşasına odaklanmıştır. Anadolu Türkü'nün, devlet kurma dehasını ikinci kez ortaya koyduğu, "kerim devlet" in parçalanmaktan kurtulup bir anlamda ikinci kez kurulduğu Fetret ve Çelebi Mehmet dönemi eserin ana gövdesini meydana getirmiştir.

Deli Kurt romanında Nihal Atsız, tarihî belge ve bilgilerden ziyade kendi kurgusunu ön plana çıkarıp metni istediği gibi inşa etmek için hakkında çok az bilgi bulunan, şehzadeler arasındaki taht kavgalarında en silik ve talihsizi İsa Beğ'i merkeze alır. Belki de talihsizliği yüzünden ona acır:

İsa Çelebi de öyle yapmış, vuruşmuştu. Fakat talih kendisine hiç yar olmuyordu. Sipahisi pek az olduğu gibi babasının en değerli devlet adamlarından hayatta olanlar da kardeşlerinin yanında kalmışlardı. (Atsız, 2020a: 13)

Atsız'ın romanında Mehmet Çelebi ismi çok fazla geçmez. Fakat, Atsız'ın Osmanlı padişahları hakkında kaleme aldığı yazısında Mehmet Çelebi "hem artist kadar yakışıklı hem de pehlivan ve nişancı bir kahramandı. 24 savaşa girmiş ve kırka yakın yara almış ve bu yaralar yüzünden erken ölmüştü." (Atsız, 2020b: 119) şeklinde tasvir edilir. Başka bir yerdeyse Mehmet Çelebi'yi 21 büyük Osmanlı padişahı arasında zikreder (Atsız, 2020b: 135).

Kemal Tahir, Mehmet Çelebi üzerine yoğunlaşmayı tercih eder. Kemal Tahir için o, ideal bir padişah olması gereken bütün vasıfları haizdir. Mehmet Çelebi, merkezi devlet yapısının ve sisteminin temsilcisi olduğu için onu tercih etmiştir. Buna karşılık onun en son rakibi Musa Çelebi uçlardaki gazanın ve gazilerin temsilcisidir. Bu sebeple de Balkanlardaki gaziler ve uç beyleri tarafından desteklenir (Kafadar, 2019: 49). Çünkü bunlar Yıldırım Bayezid döneminde merkezileşen devlet yapısıyla birlikte eski güçlerini kaybettiklerinden Musa Çelebi'yle beraber tekrar eski güçlerini kazanacaklarını düşünürler (Kafadar, 2019: 111). Kemal Tahir ise dönemin önde gelen devlet adamlarının yaptığı gibi merkezi devlet sistemini temsil eden Mehmet Çelebi'nin yanında yer alır. Çünkü Osmanlılar merkezi devlet sistemiyle beraber imparatorluk olma yoluna girerler. Hâlbuki eskisi gibi bir uç beyliği olarak devam etseydi diğer beylikler gibi küçük bir beylik şeklinde kalacaktır. Böylece Kemal Tahir'in Osmanlı'ya yüklediği Batılı sömürgeci güçlere karşı Doğu'yu koruma görevini Osmanlı yerine

getiremeyecektir. Kemal Tahir için en ideal yol Mehmet Çelebi'yle Osmanlı'nın eski merkezi sistemine geri dönerek imparatorluk olma yolunda ilerlemesidir.

Her iki yazar tercih ettikleri kelimelerle de farklı dünyaların insanı olduklarını gösterirler. Nihal Atsız, Osmanlı şehzadeleri için “Beğ” unvanını tercih ederken² Kemal Tahir “Çelebi”yi uygun görür. Atsız'ın şehzadeler (İsa, Mehmet, Süleyman, Musa) için “Beğ” kelimesinde ısrar etmesinde bu unvanın ilk defa Türkler tarafından kullanılmış olmasının büyük payı vardır. Fuat Köprülü, “Bey/Beğ” kelimesinin Orhun Kitabelerinde ve Uygur metinlerinde kullanıldığını söyler. Ayrıca XV. asırda Timurîler ve Türkmen devletlerinde de asilzade ve kabile yöneticilerine bey/beğ denilmektedir (Köprülü, 2001: 579-580). Atsız sadece şehzadeler için değil Sultan Murat ve Timur için de Beğ unvanını kullanır. Kemal Tahir'in tercihindeyse daha çok tarihî bilgiler devreye girer. O, Osmanlı kroniklerinde zikredilen “Çelebi”yi tercih eder.³ Zeki Pakalın'ın verdiği malumata göre Osmanlı'nın ilk dönemlerinde şehzadelere “Bey” denirken Bayezid döneminde “Çelebi” kullanılmıştır. Bir müddet sonra da bu kelime yerini “sultan” kelimesine bırakmıştır. Ali Emiri ise “Çelebi” kelimesini ilk *Feridun Bey Münşeatı*'nda Germiyanoglu Süleyman Bey'in Murat Hüdavendigâr'a gönderdiği cevabnamede gördüğünü söyler. *Sefine-i Evliya*'daysa Mehmet, İsa ve Musa'nın Mevlana'nın torunu olmaları hasebiyle onlara bu isim verildiği söylenir. Germiyan Bey'i Yakup Çelebi'nin kızı Bayezid'le evlenip çocukları olunca bu çocuklar da Çelebi unvanını alırlar (Pakalın, 1983: 362-363).

Fetret Dönemi'nin en büyük galelerinden biri Şeyh Bedreddin, Torlak Kemal ve Börklüce Mustafa olaylarıdır. Bu olaylar yazarların olaylara karşı gösterdikleri reaksiyon doğrultusunda eserlerinde yer bulabilmiştir. Nihal Atsız, bu olaylara kısaca değinip geçmeyi tercih eder. İsim zikretmeden Şeyh Bedreddin'i ima ederek keramet sahibi bir evliyanın ortaya çıkacağı ve devletin yönetimini eline geçireceği “herkesi mala, nimete boğacağı” söylentilerinden bahseder (Atsız, 2020a: 52-53). Burada “mala nimete boğmak”tan ne kastedildiği muğlak bırakılmıştır. Acaba bu nimete boğma işi kerameti sayesinde mi olacak yoksa herkesin malını eşitçe paylaşarak mı olacak? Atsız'ın düşüncelerini dikkate aldığımızda birinci ihtimal öne çıkar. Çünkü ikincide Şeyh'in sosyalistliğine vurgu yapılır ki Atsız'ın böyle bir yorum yapması mümkün değildir. Atsız, Şeyh Bedreddin'i başka bir yerde kendine kaynak olarak kullanır. Kader, yaratılışın gayesi, adli ilahi gibi konularda İslam âlimlerinin görüşlerine karşı çıkmış ve buna karşı Şeyh Bedreddin'in *Varidat*'ındaki fikirlerini delil göstermiştir (Akün, 1991: 87-91). Atsız romanında Şeyh'in ardından Börklüce Mustafa ve Torlak Kemal isyanlarına değinir. Fakat Börklüce'nin de ismini zikretmez. Romanda anlatılana göre Şehzade Murat ve Bayezid Paşa komutasındaki ordu iki kola ayrılmıştır. Bayezid Paşa komutasındaki (Börklüce üzerine) başka bir yöne giderken şehzadeninki Yahudi dönmesi Torlak Kemal ile savaşıacaktır. Romanın

² Nihal Atsız, bu romanında tercihini “beğ”den yana kullanmış fakat daha önce kaleme aldığı “Osmanlı Padişahları” isimli makalesinde “çelebi”yi tercih etmiştir. (Bkz: Atsız, 2020: 119)

³ Neşri'nin *Cihannuma*, Lütfi Paşa'nın *Tevarih-i Âl-i Osman* adlı eserlerinde “çelebi” sıfatı kullanılmıştır. Hatta Atsız'ın kendisinin hazırladığı *Üç Osmanlı Tarihi* adlı eserinde de aynı sıfatın kullanıldığını görürüz.

baş kahramanı Deli Kurt, Şehzade Murat'ın ordusundadır. Nihal Atsız, asileri “dervişler” olarak nitelendirir. Ona göre derviş “sağı solu belli olmayan”, yaptıklarına akıl sır ermez insanlardır (Atsız, 2020a: 55). Bunlar acayip kılıklı, saç sakal birbirine karışmış tiplerdir. En önemli özellikleri şeyhlerine bağlılıklarıdır. Onun sözünden çıkmazlar. Biz bu dervişleri zaman zaman siyasi olaylara müdahil olurken görebiliriz. Romandaki Bozlak Baba'nın Mehmet Çelebi'nin adamı olması gibi. Atsız, dervişlere ve onların delişmen tavırlarına devlete isyan sınırına gelene kadar müsamaha gösterir. Ancak isyan ettikleri anda yani devlete asi olduklarında durum tersine döner. Dervişlerin, Yahudi dönmesi Torlak Kemal'in ardına düşüp asi olmaları Atsız'ın onlara karşı tavır almasına neden olur. Ayrıca Torlak'ın müritleri peygamberimizi inkar edip “La ilahe illallah Baba resulullah” diye bağırlar.

Kemal Tahir için Şeyh Bedreddin galesi temel problemlerden biridir. Bu yüzden de öyle geçiştirilecek bir konu değildir. Şeyh Bedreddin, Osmanlı'nın imparatorluk olması yolundaki engellerden biri olup merkezi devlet sistemine karşı çıkmıştır. Şehzadeler kapışması, Şeyh Bedreddin olayı Osmanlı'nın büyük bir imparatorluk olmasının gecikmesine sebep olurlar. Böylelikle Osmanlı, sömürgeci Batı karşısındaki tarihî sorumluluğunu bir süreliğine daha ertelemek zorunda kalır. Şeyh'in hedefinde büyük bir imparatorluktan ziyade uc ve gazi beyliği döneminin devamı vardır. Bu nedenle Şeyh'in taraftarlarının büyük bir kısmı Musa Çelebi'nin taraftarları gibi Balkanlardadır:

Böyle bir hareket yeniden küçük beyliklere bölünmek, hatta vakıf tekkelerin çorba kazanlarıyla Ahi örgütlerin boğazı tokluğuna çıraklığı-kalfalığı çevresine kadar küçülmek yönelimidir. (Tahir, 1990: 51)

Şeyh Bedreddin, merkezî devlet sistemine karşı olduğu gibi özel mülkiyete de düşmandır. Kemal Tahir, onun “malların bölüşülmesini” savunduğunu iddia eder (Tahir, 1990: 24, 184). Hâlbuki tarihî kaynaklarda Şeyh'in “iştirak-i emval” düşüncesinde olduğuna dair bir bilgi yer almamaktadır. Şeyh malların paylaşımını savunmanın aksine özel mülkiyetin varlığında ısrar eder (Şayar, 2018: 208-209). “İnsan sadece kendi malına malik olur. Bu durumda zahirine göre mal kişinin kendisine aittir.” ifadeleri özel mülkiyeti savunduğunun en iyi delilidir (Bedreddin, 2012: 335). Kemal Tahir, yakın arkadaşı Nazım Hikmet'le bile Şeyh konusunda farklı görüşleri savunur. Onun *Şeyh Bedreddin Destanı*'nda çizdiği sosyalist bir Şeyh Bedreddin portresine karşı Kemal Tahir devlete asi ve suçlu bir Şeyh'i karşımıza çıkarır. Bununla birlikte Şeyh'e ilmi konusunda gösterilen saygıyı da göz ardı etmez. Mehmet Çelebi Şeyh'in yakalanmasının ardından Şeyh'e nasıl bir ceza vereceği konusunda tereddüt eder. Çünkü Şeyh;

ne de olsa tüm İslam aleminin ilim ve irfanıyla tanınmış mümtaz bir şahsiyettir. Ayrıca Rumeli fütuhatında ecdadımıza sadakatle hizmet ederek büyük yararlıklar göstermiş, bir aileye mensuptur. (Tahir, 1990: 24, 191)

Bu nedenle de padişah onun cezasını ulemaya havale eder. Onlar da hüküm verme konusunda oldukça sıkıntı çekerler. Çünkü heyettekilerin hepsi onun kitaplarını okumuş veya ondan istifade etmiştir. Heyet tarafından nihayetinde

“malı haram kanı helal” fetvası verilir ve idamı onaylanır. Serez Çarşısı'nda da infazı gerçekleştirilir.

Fetret Devri'nin tartışmalı isimlerinden biri de Timur'dur. Nihal Atsız, Timur üstünde fazla durmaz ama ondan bahsederken gayet saygılı bir ifade kullanıp Timur Beğ der. Onu diğer Osmanlı şehzade ve padişahlarıyla bir görür. Atsız'ın Timur hakkında diğer eserlerinde zikrettiği ifadelere baktığımızda onun Türk padişah/sultanlarından biri olduğunu ve Timur düşmanlığının kabul edilemez bir durum olduğunu belirtir. Timur hem tip hem kullandığı dil yönünden Türk'tür. Atsız'a göre Ankara Savaşı, iki Türk Devleti arasında cereyan bir savaştır. Bu savaşın tarihte cereyan etmiş diğer Türk devletlerinin birbiriyle mücadelesinden hiçbir farkı yoktur. Ayrıca Timur'un ordusunda da birçok Türkmen yer almıştır (Atsız, 2020b: 93-99). Atsız'ın gayet normal karşıladığı bu durum, Kemal Tahir için çok büyük bir sorundur. Öncelikle Kemal Tahir için Timur, sömürgeci Batı'nın işbirlikçisi demektir. O, “bir haydut çetesi reisi”, “bir oğlak hırsızı”dır. Rus şarkiyatçı Barthold onun bu iddiasını çok daha önce dile getirmiştir. Barthold'un iddiasına göre Timur alt tabakadan olduğu için devlet yönetmekten anlamaz. Göçebe bir hayat yaşar ve haydutlardan oluşan bir çetenin reisidir (Alan, 2020: 27). Kemal Tahir'e göre Timur, sömürgeci Batılılarla işbirliği yapmış Batılı bir ajandır. Onun görevi Doğu'nun gücünü kırmak ve orada anarşi çıkarmaktır. Kemal Tahir'in bu kanaate varmasında Timur'un Avrupalı krallara ve Papa'ya gönderdiği mektuplar etkili olmuştur. Bu mektupları ihanetin belgesi olarak değerlendirir. Hâlbuki tarihî kaynaklarda durum biraz daha farklı değerlendirilmektedir. Timur, Ankara Savaşı'nı kazandıktan sonra Fransa ve İngiltere krallarına nemeler yollamış ve Niğbolu'da kendilerini mağlup eden Bayezid'i yendiğini haber vermiştir. Mektuplarda “bizim ve sizin düşmanlarımızı müzmahil eyledim” denilmekte ve tüccarlarının gelip gitmesi temenni olunmaktadır” (Uzunçarşılı, t.y.: 314). Kemal Tahir mektupta kullanılan “bizim ve sizin düşmanlarımız” ifadesinden yola çıkarak Timur'un Batılılarla ittifak yaptığına kanaat getirmiştir. Timur'un Kastilya Kralı ile de haberleşmeleri mevcuttur. Onunla Kastilya Kralı arasında ilk iletişim 1402 Ankara Savaşı akabinde gerçekleşir. Kastilya Kralı iki elçisini Timur'la Bayezid arasındaki savaşın akıbetini öğrenmek için Anadolu'ya gönderir. Timur savaşın galibi olarak elçileri ağırlar ve kendi elçisini de onlarla birlikte gönderir. Kastilya Kralı da buna karşılık Mayıs 1403'te bir elçilik heyetini Timur'a yollar. Bu heyet uzun ve maceralı bir yolculuk sonrasında Eylül 1404'te Timur'un başkenti Semerkand'a varır. Timur elçilik heyetini Dilkuşa sarayında kabul eder. Çok yaşlandığı ve gözleri iyi görmediği için elçiyi Timur'un yanına kadar getirirler. Timur elçiye “Oğlum İspanya kralının sıhhati nasıl?” diye sorar. Sonra da etrafındakilere şunları söyler: “Bunlar İspanya Kralı oğlumun gönderdiği sefirlerdir; İspanya Kralı Frenk Krallarının en büyüğüdür.” Halil İncelik, Timur'un Frenkistan'ın kendisine bağlı olduğunu göstermekten hoşlandığını söyler (İncelik, 2018: 166).

Kemal Tahir'in Timur'un Batılılarla işbirliği yaptığına dair kanaatinin oluşmasında onun yaptığı savaşların tamamının Müslümanlara karşı olmasının da büyük payı vardır. Buna ilaveten Batılıların, Timur'a karşı gösterdikleri iltifat ve duydukları minnet de buna katkı sağlar (Starr, 2019: 596). Kemal Tahir'in

iddiasına göre Timur'un Batı'ya yaptığı ilk iyilik Batı'nın kendini savunamayacak derecede güçsüz olduğu bir dönemde Yıldırım Bayezid gibi atilgan, cesur ve dünya imparatorluğu planları olan padişahı yenerek Batı'ya zaman kazandırması ve Doğu'nun sömürülmesi için kapı aralamasıdır (Tahir, 1990: 46). Timur, Batılılar istediği için bu askeri seferi gerçekleştirmiştir. Yoksa Timur ve Bayezid'in yollarının kesişmesi mümkün değildir.

Kemal Tahir, Timur'un sadece Anadolu'yu değil bütün Doğu'yu Batıların sömürüsüne uygun hale getirdiği kanaatinde. Onun iddiasına göre önce Altın Orda devletine son vererek Rusların Orta Asya'daki hâkimiyetinin önünü açar. Ardından Hindistan'a saldırarak orayı Portekizlilerin sömürüsüne karşı güçsüz hale getirir (Tahir, 1990: 23). Kemal Tahir, Timur'un Altın Orda devletine saldırısını kendi ideolojisi çerçevesinde değerlendirse de gerçekte durum daha farklıdır. Altın Orda tarihî ve coğrafi olarak Timur devletinin yakından ilgilendiği topraklar içerisinde yer alır:

Timur ile Toktamış arasında hakimiyet mücadelesine sahne olan bu bölgeler yani Azerbaycan ve Harezm bölgeleri, aslında tarih boyunca Deşt-i Kıpçak'a hakim olan güçler ile İran ve Maverâünnehir'e hakim olan devletler arasında her zaman ihtilafli bölgeler olmuşlardır. (Alan, 2020: 51)

Altın Orda hükümdarı Toktamış, uzun bir süre Timur tarafından yardım görmüş olmasına rağmen daha sonra onun himaye ettiği bölgelere saldırmış ve yağma etmiştir. Toktamış da Timur gibi Cengiz soyundan geldiğinden kendinin Timur'dan üstün olduğunu düşünerek hâkimiyet hakkının kendinde olduğunu savunur (Alan, 2020: 50-53). Görüldüğü üzere Kemal Tahir tarihî gerçeklerden ziyade kendi fikrî çerçevesinde hareket ederek Timur'u büyük bir düşman haline getirir. Timur'un en büyük suçu Osmanlı'nın merkezi devlet olma yolundaki ilerlemesine ket vurmasıdır.

Nihal Atsız, *Deli Kurt* romanını Türk milliyetçiliği merkezinde ele aldığı için Kemal Tahir'den farklı konulara değinmeden yapamaz. Romanda aşırı derecede “sipahi” övgüsü yapılır. Romanın en önemli kahramanları (Deli Kurt, Evren, Çakır) sipahidir. Atsız'a göre sipahiler tamamıyla Türk kültür ve geleneğine göre yetiştirilen askerlerdir (Atsız, 2020a: 21):

İyi bir sipahi olmak için okuyup yazmak şarttır!' dedi. 'Yarın size hocaya götüreceğim. Okumasını öğreneceksiniz. Bundan başka Müslümanlığın şartlarını da iyice bellersiniz. (Atsız, 2020a: 37-38)

Sipahi övgüsüne karşılık “yeniçeriler”in kötülendiğine şahit oluruz. Yeniçeriler üzerinden “devşirme sistemi” eleştirilir ve onların Türk olmadıkları vurgulanır. “Kapı kulu olmak seni gavur dölü olmaktan kurtarır mı?” (Atsız, 2020a: 120) Onların tek suçu yabancı çocuğu olmaları değildir onlar ayrıca parayı çok sevdiklerinden para uğruna her şeyi yapabilirler.

Deli Kurt romanında Türk milliyetçiliğine ek olarak bazı Turancı temayüller de görmek mümkündür. Roman kahramanlarından Gökçen ve annesi Esen Börü birer şamandır. Esen Börü aslen Uygur kökenlidir. Onun ailesi gelecekte haber verip yağmur yağdırma gücüne sahip insanlarla doludur. Türklerin meşhur Yada taşını kullanarak yağmur yağdırmaktadırlar. “Yada taşı

derler tılsımlı bir taşmış. Türklerin ilk atasından kalmışmış.” (Atsız, 2020a: 192) *Bozkurtlar Diriliyor* romanındaki Ay Hanım ve *Bozkurtların Ölümü*'ndeki Kırac Ata'nın şaman takipçisi olarak Esen Börü'yle karşılaşmamız bir devam fikrine istinat eder. Bu devam fikri Atsız'ın Anadolu'yla Orta Asya'nın bağlarını koruma çabasından ileri gelir.

Sonuç

Önemli siyasi olaylar kolayca ideolojilerin malzemesi haline gelebilirler. Fetret Devri de bunlardan biridir. Turancı ve Türk milliyetçiliğinin önemli isimlerinden biri olan Nihal Atsız, tarihî romanlarından *Deli Kurt*'ta Fetret Devri de dahil olmak üzere Osmanlı Tarihi'nin bir bölümünü kendi ideolojisi merkezinde kurgulamıştır. Atsız, devam fikrinden yana birisi olarak geniş bir zaman dilimini (1403-1444 tarihleri) eserinde işlemiş ve Türklerin Avrupa'dan atılamayacağını kesinleştiren Varna Savaşı'yla eserini noktalamıştır. Türkleri ve Türk Tarihini bir bütün olarak değerlendirdiği için Timur'a karşı saygılıdır. Ankara Savaşı'nı benzerleri gibi iki Türk Devleti arasında yapılan bir savaş olarak görmüş ve bazı kahramanları (Esen Börü, Gökçen) üzerinden Orta Asya ile Anadolu arasındaki bağın devamını vurgulamıştır. Şeyh Bedreddin, Torlak Kemal, Börklüce Mustafa isyanlarını dervişliğe, dervişlerin sağı solu belli olmayan delişmen tavırlarına bağlamıştır. Üzerlerinde fazla durmamıştır. Sipahileri Türklüğün simgesi olarak tasvir ederken Yeniçeriler kanı bozuk devşirmeler şeklinde takdim eder.

Buna karşılık roman notları ve taslağında aynı dönemi ele alan Kemal Tahir ise eserini Fetret Dönemi ile sınırlar ve eserine Çelebi Mehmet'in ölümüyle nihayetlendirir. Kemal Tahir'in bu döneme yönelmesinin sebebi 1970'lerde Türkiye'de yaşanan anarşi ve kargaşa ortamıdır. Bunun sebebi Batı'dır. Fetret Deveri'nde olduğu gibi şimdi de Batı ve işbirlikçileri Doğu'yu sömürmek için parçalamıştır. Osmanlı, sömürgeci Batı'nın emperyal oyunlarını bozacak tek güç olduğu için tarihte onun yıkılmasına kastedenler Batılılarla işbirliği yapmıştır. Timur da bunlardan biridir. Batılıların isteği üzerine Osmanlı'ya saldırmıştır. Sadece o değil Şeyh Bedreddin gibi bazı isimler de Osmanlı'nın merkezi sistemle yönetilmesine karşı çıkarlar. Bu nedenle Kemal Tahir'in eleştiri oklarının hedefi olurlar. Kemal Tahir'in “kerim devleti” burada zor bir süreç yaşamış ve bundan dolayı da eserine “Darmadağın Olan Devlet” şeklinde isim vermiştir. Bu müşfik ve kerim devleti hedef alan kim varsa Kemal Tahir ona düşman olmuştur.

Sonuç olarak; Atsız, Fetret Devri'ni genel Türk Tarihi'nin bir parçası olarak değerlendirmiş ve kurgunun imkânlarından yararlanarak Türk milliyetçiliğini merkeze alan bir eser kaleme almıştır. Kemal Tahir ise döngüsel tarih algısından hareketle yaşadığı dönemin olaylarını Fetret Devri'yle özdeşleştirerek yorumlamış ve Osmanlı'ya yüklediği Batılı sömürgecilere karşı durma görevini duraklatan bütün güçlere düşman gözüyle bakmıştır. Tarihi de bu bağlamda yorumlamıştır. Her iki yazar farklı ideolojik saiklerle hareket etmiş olsa da en nihayetinde ikisi de devletten ve devletin devamlılığından yana tavır almıştır.

Kaynakça

- Akün, Ömer Faruk. (1991), “Hüseyin Nihal Atsız”, *DİA*, C 4, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Alan, Hayrunnisa. (2020), *Timurlular*, Ötüken Neşriyat, İstanbul.
- Atsız, Nihal. (2020a), *Deli Kurt*, Ötüken Neşriyat, İstanbul.
- Atsız, Nihal. (2020b), *Türk Tarihinde Meseleler*, Ötüken Neşriyat, İstanbul.
- Bedreddin, Şeyh. (2012), *Letâifü'l-İşarât Şerhi*, Çev. Yunus Apaydın, Kültür Bakanlığı Yay, Ankara.
- Emecen, Feridun (2012). “Varna Muharebesi”, *DİA*, C 42, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Gögebakan, Turgut. (2004), *Tarihsel Roman Üzerine*, Akçağ Yayınları, Ankara.
- İnalcık, Halil. (2018), *Has Bağçede 'Ays u Tarab*, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.
- İsmail Hakkı Uzunçarşılı. *Osmanlı Tarihi*, t.y., C 1, s. 332.
- Kafadar, Cemal. (2019), *İki Cihan Aresinde*, Metis Yayınları, İstanbul.
- Köprülü, Fuat (2001). “Bey”, *İslam Ansiklopedisi*, Eskişehir: MEB, C 2, s. 579-580.
- Pakalın, M. Zeki. (1983), *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, MEB, İstanbul.
- Sayar, Ahmet Güner. (2018), *Şeyh Bedreddin*, Ötüken Neşriyat, İstanbul.
- Starr, Frederick. (2019), *Kayıp Aydınlanma*, Kronik Kitap, İstanbul.
- Tahir, Kemal. (1990), *Roman Notları 1*, Bağlam Yayınları, İstanbul.
- Türkeş, Ömer. (2017), “Romana Yazılan Tarih”, *Edebiyatın Omuzundaki Melek*, İletişim Yayınları, İstanbul.
- (2020), *Üç Osmanlı Tarihi Oruç Beğ Tarihi*, Ahmedi, Şükrullah, Ötüken Neşriyat İstanbul.